

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТА
«УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ
СПРЯМУВАННЯМ)» У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Збірник матеріалів семінару-наради завідувачів кафедр української
мови вищих медичних навчальних закладів України
(13-14 травня 2010 року, м. Івано-Франківськ)

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Опорна кафедра мовознавства
Івано-Франківського національного медичного університету

Опорна кафедра українознавства та латинської мови
Харківського національного фармацевтичного університету

**СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТА
“УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ
СПРЯМУВАННЯМ)” У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ**

**Збірник матеріалів семінару-наради завідувачів кафедр української
мови вищих медичних навчальних закладів України
(13-14 травня 2010 року, м. Івано-Франківськ)**

**Івано-Франківськ
2011**

ВПЛИВ БІЛІНГВІЗМУ НА МОВНУ КУЛЬТУРУ СТУДЕНТІВ

У статті досліджується специфіка функціонування української мови у сучасному студентському середовищі, а також запропонована система заходів щодо подолання негативного впливу українсько-російського білінгвізму на мовну культуру студентів-фармацевтів.

Ключові слова: білінгвізм, суржик, штучний суржик, мовна культура студентів.

Виникнення нових тенденцій викладання дисциплін гуманітарного блоку у ВНЗ, зокрема, необхідність якісних змін у ситуації з українською мовою для вузів технічного і медичного профілю стали плідним підґрунтям для втілення положень наказу МОН № 341 від 17.04.2009 «Про затвердження Плану дій щодо вдосконалення викладання дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Але зі зміною політичного вектору існує суттєва загроза повернутися до впровадження хибного розуміння ролі, перспектив розвитку української мови в цілому та української наукової мови зокрема.

Прищеплення студентам поваги до державної мови (її літературного варіанту), проведення роз'яснювальної роботи щодо необхідності досягнення достатнього рівня мовленнєвої компетентності як невід'ємної складової конкурентоспроможності сучасного фахівця та професіоналізму молодого науковця – це той комплекс завдань, який постає перед викладачем української мови у нефілологічному вузі.

Вкрай низька мовна культура сучасного студентства є вагомою перешкодою для реалізації поставлених завдань і, у свою чергу, частково пояснюється ситуацією білінгвізму, характерною для Східної України.

Питання мовної орієнтації особистості в умовах білінгвізму ґрунтовно проаналізовано у роботах О. Потєбні, Л. Масенко, Г. Залізняка, Н.Шумарової. Система подолання мовних недоліків у вигляді вправ розроблена педагогами-практиками О. Черемиською, А. Берестовою та О.Тележкіною, Л.Паламар та Г.Кацавець та ін. Однак, дослідники, як правило, наводять вправи, що можуть бути використані студентами всіх спеціальностей, або зосереджують увагу на певній спеціалізації відповідно до профілю вузу. Майбутні ж фармацевти та медики повинні опанувати спеціальну термінологію українською мовою, без якої навчання на старших курсах неможливе.

Відповідно, предметом нашого дослідження є специфіка функціонування української мови у сучасному студентському середовищі.

Метою нашої роботи є вироблення системи заходів щодо подолання негативного впливу українсько-російського білінгвізму на мовну культуру студентів-фармацевтів. Ситуація білінгвізму описана ще О.Потебнею, але якщо зараз під цим терміном розуміють вживання двох мов без урахування побутове це мовлення чи написання офіційних паперів, то відомий мовознавець наголошував перш за все на психологічному аспекті. За О.Потебнею, білінгвізм – розшарування на рівні свідомості сфер вжитку тієї чи іншої мови. Людина у побуті вживає тільки, наприклад, українську мову, у професійній сфері – російську. Внаслідок чого обидві сфери мовного вживання пригнічуються: існують лексичні гнізда, з усіма можливими валентностями лише у чітко визначеному мовному варіанті. І, якщо виникає нагальна потреба раптово змінити парну мову під час мовного акту, людина відчуває незручність, довго „підшукує слово”, примітивізує тему розмови, може використовувати штучний суржик.

Під штучним суржиком розуміємо продукт мовного акту, в якому бере участь людина-білінгв і використовує нетиповий елемент білінгвічної пари (білінгвічна пара – поняття, яке об'єднує одиниці двох мов (української чи російської), що є відповідниками й існують у свідомості людини-білінгва як єдиний комплекс, але використовується зазвичай лише один з компонентів (український чи російський).

Власне суржик – одне із породжень тісного агресивного співіснування двох мовних спільнот – явище дещо іншого порядку. Його засвоюють як єдино можливий і звичний спосіб комунікації.

На нашу думку, досить умовно всіх студентів можна поділити на носіїв української мови і на неносіїв, залежно від того, якою мовою вони користуються у побуті.

У будь-якому випадку результати таких спостережень не повинні повідомлятися студентам, викладач лише мусить виділити групу студентів-неносіїв, що потребують особливої уваги, виваженої чіткої аргументації при вивченні української мови, і, обов'язково, – додаткових вправ на збільшення лексичного запасу. Диференціація на носіїв і неносіїв не повинна дорівнювати розподілу на “гарних”, “старанних студентів” і “поганих”.

На превеликий жаль, переважна більшість студентів-харків'ян або тих, що живуть на території Слобожанщини, не є білінгвами. У побуті вони користуються російською мовою, а сфера професійного мовного вживання ще не сформувалася. Таким студентам важко висловити думки, перекласти спеціальний текст; сприйняття фахової інформації українською мовою становить для них проблему, вони не можуть повноцінно користуватися україномовними підручниками і фаховими словниками. Цілком погоджуємося з Л.Паламар та Г.Кацавець у тому, що “про спеціаліста з великої літери ми говоримо тоді, коли він не лише володіє кваліфікацією, а й є духовно багатою, творчою особистістю. Формування такої особистості дедалі більше пов'язується зі справжнім опануванням мови, її культури”[4:3]. Отже, завдання викладача допомогти не тільки

створенню у студентів стійкого лексичного запасу, що відповідає професійній сфері, навичок адекватного його застосування в діловому і професійному мовленні, а й сприяти укладанню україноментальної картини світу.

Студенти-носії стикаються з іншим колом проблем, особливо ті, що користуються російськоваріантним типом суржику. Їх мова насичена лексемами, синтаксичними конструкціями і граматичними формами, що знаходяться за межами літературної української мови. Безперечно, такого типу помилки не можна залишити поза увагою. Слід також зазначити, що на початковому етапі викладачеві доведеться миритися зі штучним суржиком студентів-неносіїв. Так, “кожен з нас має оголосити війну своєму суржикові” [2:5], але для цих студентів – це перший крок до досконалого мовлення. Тому, з боку викладача, вірогідно, не повинно висловлюватись жодних іронічних сентенцій, можливе лише тактовне виправлення мовних помилок.

Наступне твердження є загальновідомим: для вивчення мови необхідне занурення у мовне середовище. Отже, необхідно змусити студентів до комунікації, сприйняття інформації і читання українською мовою. Ідеальним варіантом, зрозуміло, було б викладання усіх предметів державною мовою.

Відповідно, на наш погляд, викладачу української мови слід прагнути до дотримання наступних положень:

1. Розмовляти зі студентами тільки українською мовою.
2. Чітко аргументувати для чого вивчається курс української мови.
3. Заохочувати своєчасну комунікативність студентів.
4. Пропонувати написання рефератів (як різновид самостійної роботи, що змусить студентів звернутися до українських лінгвістичних джерел). Наприклад, можна запропонувати такі теми для написання рефератів: “Стилі української мови” (обов’язковими є завдання на визначення стильової приналежності текстів, крім того, від студентів вимагається пояснення, доведення власної думки), “Синоніми у діловому мовленні”, “Пароніми у діловому мовленні”, “Українська фразеологія”, “Запозичення в українській лексиці”, “Етика ділового спілкування” тощо.

Зразковими для позитивного подолання мовленневих недоліків у студентів є параграфи з підручників Є.Світличної, А.Берестової “Українське ділове мовлення” [5] (підручник містить і відповідну систему вправ) та Л.Паламар, Г.Кацавець “Українське ділове мовлення” [4:50] – “Вибір слова”.

5. Підготувати списки найуживанішої термінологічної лексики, спираючись на потреби студента-першокурсника (у Національному фармацевтичному університеті дисципліна «Українська мова за професійним спрямуванням» вивчається протягом I семестру першого курсу), розповсюдити їх серед студентів як обов’язкові для вивчення.

6. На кожному занятті давати завдання на переклад і редагування спеціальних текстів, що є необхідною передумовою формування культури мовлення. Наприклад, студентам-фармацевтам пропонують відредагувати наступні словосполучення і речення:

- *сечовий пузир* – *сечовий міхур*;
- *розширення сітчатки* – *розширення сітківки*;
- *серцевидна форма* – *серцеподібна форма*.

Можливе укладання словничків за зразком “Складних випадків перекладу” Л.Паламар та Г.Кацавець [4:41]. Особливу увагу слід звернути на переклад дієприкметників, що входять до складу термінів.

Наприклад, студентам пропонується перекласти наступні словосполучення:

- *болеутоляющий препарат* – *блезаспокійливий препарат*
- *кровоостанавливающее средство* – *кровостинний засіб*
- *охлаждающее действие* – *охолоджувальна дія*

Майбутні фармацевти за допомогою викладача мусять зробити щодо нюансів перекладу активних дієприкметників.

Оскільки на практичному занятті не залишається часу для вдосконалення художнього перекладу, вправи такого типу можна залишити як один із видів додаткових домашніх завдань. Оскільки саме при перекладі текстів художнього стилю стає зрозумілою різнобарвність, величність і мелодійність краса українського слова.

Одним із показників засвоєння мови є рівень засвоєння фразеології, зокрема фразеології ділового мовлення та фразеології наукового стилю. На нашу думку, проблема вивчення поширених мовних зворотів дуже вдало розв’язана авторами вищезазначеного підручника “Українське ділове мовлення”. Тут поширені мовні звороти у більшості випадків розташовано і згруповано відповідно до певного документа, одразу наводиться російський переклад, що є необхідною умовою для їх засвоєння студентами-неносіями [5]. Зразки фразеології наукового стилю наведені у «Фаховій українській мові» Л. Васенко, В. Дубічинського [1].

Не слід, на нашу думку, оминати увагою багатство народної фразеології, можливе використання серії домашніх вправ, що доводять синонімію деяких конструкцій, чи, наприклад, містять завдання відшукати українсько-російські відповідники.

Формування досконалої мовної компетентності особистості – тривалий процес, що вимагає як викладача, так і від студента щоденної роботи над власною мовною культурою. Якість писемного та усного мовлення безпосередньо залежить від мовленнєвої практики. Отже, всіляке заохочення студентів до говоріння українською мовою, вироблення навичок самостійного наукового пошуку з одночасним ознайомленням, залученням спеціальних текстів, написаних українською мовою, цікавий матеріал на лекціях дозволить, безперечно, дозволить суттєво зменшити негативний вплив українсько-російського білінгвізму.

Література

1. Васенко Л. Фахова українська мова / Л. Васенко, В. Дубічинський, О. Кримець : Навч. пос. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – С.30–32.
2. Гнаткевич Ю. Уникаймо русизмів в українській мові: короткий словник-антисуржик / Ю. Гнаткевич. – К. : Просвіта, 200. – 56 с.
3. Гриценко Т. Українська мова та культура мовлення / Т. Гриценко. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 472 с.
4. Паламар Л., Кацавець Г. Українське ділове мовлення. – К. : Либідь, 1997. – 287с.
5. Світлична Є., Берестова А. Українське ділове мовлення. – Х. : Майдан, 2000. – 320 с.
6. Черемська О. Формування мовної компетенції особистості за умов українсько-російського білінгвізму / О. Черемська //Сучасна україністика: проблеми мови, історії та народознавства : міжвузівська наук.-метод. конф., 15 жовтня 2005 р. : збірник статей. – Х., 2005. – С. 114–120.

The specificity of Ukrainian Language functioning in modern student's midst is studied in this article as well as the system of means concerning the overcoming of negative influence of Ukrainian-Russian bilingualism on the linguistic culture of the students of the Faculty of Pharmacy.

Key words: bilingualism, surzhik, artificial surzhik, linguistic culture of students.

*Людмила Фоміна, Алла Ніколаєва
(м. Харків)*

ПЕРЕКЛАД ТЕРМІНІВ ЯК ОСНОВНА ПРОБЛЕМА СПЕЦИФІЧНОГО НАУКОВО-СПРЯМОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Ключові слова: термінознавство, терміносистема, українська терміносистема медичної галузі.

Українське термінознавство останнім часом потребує великої уваги у окремих прошарках фахових терміносистем, а особливо у перекладі вузькоспеціалізованих науково-термінологічних текстів. Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо науково-технічного, - повне розуміння його перекладачем. Механічне заучування термінів, без проникнення у їх сутність, без знання самих явищ, процесів та механізмів, про які йдеться в оригіналі, може призвести до грубих помилок у перекладі. Проблема може полягати також у змалюванні нових процесів або найновішої апаратури. Основна умова подолання цих труднощів полягає у детальному аналізі описуваного явища